Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Bréfa- og málasafn Benedikts Sveinssonar, 3. hluti

Bjarni Benediktsson – Benedikt Sveinsson – Handrit bókarinnar um Kína

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360
Benediktarskjöl
Askja 5-13, Örk 1

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

innir svo mjög, að þeir ætludu umsvifalaust að ráða Keisaranum af dögum. Hann sá, hver leikslok myndu verða og kallaði upp: „Sonur Himinsins vill ráða, hvernig hann deyr. Úthellið ekki blóði mínu, en gefið mér eitur." Bæn hans var synjað, en hann var ~~hengdur~~ kyrktur í hásætinu ~~með~~ í hálsklút sínum.

Eftir þetta héldu byltingamennirnir af stað norður um sitt mikla. Landið logaði og ólgaði í óeirðum og skiptist milli margra foringja, er tóku sér tignarnöfn ~~titla~~ að vild.

Hálfu ári eftir að Li Yüan hélt innreið sína í ~~Lo-yang~~ Tsang An, fréttist þangað um fráfall Jang-tis. Hinn ungi Keisari Tai var þá látinn segja af sér og bjóða Li ~~Yüan~~ Jyan Krónuna ~~hásætis~~. Það þykir enn í dag óhæf ókurteisi í Kína, að þiggja nokkuð undir eins og það er boðið, heldur er það einn Kurteisis-skylda að afþakka minnst tvisvar sinnum. Það er jöfn Kurteisis-skylda að bjóða oftar en einu sinni. ~~Þann var~~ Því var Li Yüan Jyan boðin ~~hásætis~~ um Keisaradóminn þriðja sinnum árið en hann ~~tók við því~~ þáði boðið. Þetta var árið 618, og þá hefst hið glæsilega T'ang tímabil.

Þegar Li ~~Yüan~~ Jyan var orðinn Keisari,

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

gerði hann elzta son sinn, ~~Chien Chi eng~~ Tsien Tseng, af ríkiserfingja. Hann hafði enga hæfileika til að verða stjórnandi og hafði sér engar fræðar getið. ~~xxx~~. Shih Hin, sem hafði komið föður sínum til valda, békk nafnbótina ~~Chin~~ Tsin prins. Eins og áður er getið, logaði allt í óeirðum, nema í þeim tveim fylkjum, sem Li ~~Ygan~~ Dyan réði yfir. Nú lá mikið og óunnt verk fyrir. En á tæpum sjö árum tókst Shih-Hin, sem óvenju hugrekki, dugnaði og herkænsku að sameina allt Kína undir einn keisara.

Þótt þessu stórvirki væri lokið, var enn mikið ógert, nefnilega að koma á góðri stjórn og skipulagi í landinu. Li Shih-Hin var fræðimaður mikill og vitur. Sem dæmi um virðingu þá, er hann bar fyrir spekingnum Konfúsiusi má geta þess, að hann lét höggva á steintöflur eftir sinni eigin rithönd ~~bókar „fjórar bækur"~~ „bókunar fjórar". Sjálfur var hann orðlagður fyrir fagra rithönd, en skrift í Kína er talin jafnmikil list og málaralist eða skáldskapur. Rithönd hans er enn notuð til fyrirmyndar í skólum.

Þess má einnig geta, að fræðustu og fegurstu upphleyptar myndir (högg-

Borgarskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

myndir) eru gerðar af ~~tinum~~ sex hestum hans, sem drepnir voru undan honum í bardögum; þær voru við innganginn að grafhvelfingu hans. Hann var orðlagður hestavinur.

En hvernig var nú umhorfs við hirðina? Tsien Tseng ~~Chien Chieng~~ var litlum hæfileikum gæddur. Þótt allur sigurinn væri Shih-Min Sö á þakka, launaði ríkiserfingjinn honum með öfund og hatri einu. Li Shih-Min Sö var átrúnaðargoð þjóðarinnar og uppáhald hermannanna. Þriðja son átti Li Yüan Ögan, þann hinn yngsta, er einnig var metnaðarfullur ~~hafði sína vaxandi~~ til og hann tók höndum saman við Chien-Tsien Tseng Chieng í árásunum á Shih-Min Sö, til þess að koma honum í ónáð ~~óvinátta~~ við föður sinn. Aðal verkfærið í höndum þeirra var drottningin, er mest áhrif hafði á hinn ósjálfstæða Keisara. Þeir keyptu marga með gjöfum og smjaðri til að koma Shih-Min Sö í ónáð ~~óvild~~. Shih-Minn elskaði móður sína mjög, en hún dó áður en ætlun komst til valda. Hann gat ekki leynt þeirri óbeit, sem hann hafði á núverandi drottningu, sem honum fannst af öllu leyti óverðug þess að komast í sæti móður sinnar ~~hans~~. Þetta fann hún, svo að hún notaði allt sitt vit

Eyjólfur Sigurðsson Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

og vald til av koma kala á milli fedganna.

Nú byrjuðu bræðurnir á því av reyna av ráða Shih-Min af dögum. Vinsældir hans uxu þeim ~~svo~~ mjög í augum. þeir ~~hafði~~ leiddu óbótamann til av rávast á hann, en þáv tilraun mistókst. þessu reiddist Keisarinn og ætlaði av refsa ~~Chien~~ Tsien Tseng, en drottningin og aðrir snérum ~~honum~~ hug hans.

Næsta tilraunin átti av ~~bóta~~ ~~sem~~ sýnast sem slys. Hirðin fór á veiðar og bauð ~~Chien-Tseng~~ Tsien Tseng Shih-Min forkunnar fagran gæðing, en óviðráðanlegan. ~~Eftir av~~ Þegar hestinum hafði kastað Shih-Min frá sér til jarðar beiddi einn vinur hans hann av ~~hann~~ að hann hafnaði þessum hesti ~~hans av hetta~~. Shih-Min svaraði: „Líf og dauði eru fyrirfram ákveðið ~~ákveðin~~. Hver er því hræddur?" þessi orð voru flutt Keisaranum þannig ~~afbökuð~~ affarið, av Shih-Min ~~kvæðist~~ hefði hafa rétt til valda. Keisarinn reiddist mjög og ~~avtaði~~ átaldi Shih-Min.

þegar þetta dugði ekki, snérum þeir við blaðinu. ~~Chien-Tseng~~ Tsien Tseng varð mjög vinalegur og þjónustulist. Shih-Min var av fara í ~~leiðangur~~ herferð á móti Tyrkjum, sem einu sinni höfðu rávizt á landið. Chien Tseng bauð honum í skilnaðar veizlu og grunaði Shih-Min ekki neitt. En í veislunni var

honum ~~gefið~~ byrlað eitur. Hann féll til jarðar, en til allrar hamingju hafði verið látið of mikið eitur í vínið, svo hann fékk ógleði og uppköst. Vinir hans fóru með hann og leyfðu engum í höllinni að snerta hann. Hann var lengi að ná sér. ~~Á~~ ~~[illegible]~~.

Þetta vakti ~~mikið~~ óttalega mikil hræðslu umtal, og Keisarinn skildi, hvernig í öllu lá. Hann gerði ~~Shih~~ Sú-Min^n^ að vísi-konungi Austur-Kína með Lú Jang sem aðstoðarmann. Þetta leizt bræðrunum ekki á blikuna og fengu drottninguna til að skrökva því, að fylgdarmenn Sú-Min's hefðu hælzt um ~~yfir því, að undir eins og þeir~~ þar sem þeir mundu þiggja hefja upprisu, er þeir voru komnir í burtu. ~~Áttuðu þeir sig~~ ~~gera upprisu~~. Þessu trúði Keisarinn, og lét ekki einungis afturkalla skipunina í embætti, heldur handtaka Sú-Min^n^ fyrir landráð. Yngsti syninum vildi láta taka hann tafarlaust af lífi, en það samþykkti Keisarinn ~~þá~~ ekki.

Nú fór öllum að finnast Tsien-~~Tseng~~ ~~bliong~~ hafa mikil völd. Hann gat komið í veg fyrir allar fyrirætlanir Keisarans. Með honum voru vonir framtíðarinnar. Fjöldinn flykktist því

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

til hans. Einungis reyndustu og tryggustu vinir yfirgáfu Shih-Min ekki. Þeir hvöttu hann mjög til hefnda, því hann hafði aldrei borið hönd fyrir höfuð sér.

Þar næsta, sem Tsien Tseng gerði, var að reyna, rynni, af múta lífverði Shih-Min's, en í stað þess að þiggja mútuna, sagði lífverðirinn honum frá öllu. Þegar þetta brást, létu þeir trúnaðarvini Shih-Min's fá embætti í fjarlægum fylkjum. Einungis fáir voru eftir. Þeir hvöttu Shih-Min enn til hefnda, en hann kvaðst ekki vilja rávast á bræður sína.

Fram að þessu hafði Shih-Min ávallt verið foringi í styrjöldunum gegn Tjurkjum, en nú átti að láta yngsta bróðurinn fara í þessa ferð með allt lið Shih-Min's. ~~Þá tjaldi~~ Shih-Min varla algerlega á valdi þeirra og varnarlaus. Einn af herforingjunum, sem heyrði þetta, og öfbauð illmenska bræðranna, fór á fund Shih-Min's og sagði honum frá samsæri til að myrða hann. ~~Þar~~ Átti að bjóða honum í veislu í listigarði fyrir utan borgina, þegar herflokkarnir voru lágir af stað. Þetta átti að vera skilnaðar-

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

veizla í virðingarskyni við yngsta bróðurinn, sem var að fara í herferð. á leiðinni átti að liggja fyrir honum og myrða hann. Síðan átti að segja Keisaranum, að uppreisnarmenn hefði ráðist á hann.

Shih-Miin kallaði vini sína á fund sinn og ráðgaðist við þá. þeir vildu hiklaust verða fyrri til að ráðast á þá, sem fyrir samsærinu stóðu, en Shih-Miin færðist undan. Eftir mikla umræður þékk hann svo óhrekjanlega vissu fyrir alvöru vina sinna að verða hann, að hann gerðist einn sinni enn hinn hugrakki og snjalli herforingi sem hann hafði verið. allir urðu ásáttir um að senda Keisarans. þótt Keisaranum ofbyði, aðhafðist hann ekkert að.

Um sólarupprkomu fór Shih-Miin með fóruneyti sinn, 50 völdum varðmönnum alvopnuðum, að hallarhliðinu, sem leið bræðranna lá um, er þeir fóru til hirðar Keisarans. þar mættust þeir. Þrien Þieng hafði tæplið mikið, en þegar hann sá Shih-Miin reyndi hann að leggja á flótta. Endirinn varð sá, að báðir bræðr Shih-Miins

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

18 52 75

biðu bana.

Meðan á þessu stóð, var Keisarinn að njóta morgungolunnar í hallargarðinum. Skyndi lega bárust honum fregnirnar um það sem gerzt hafði. Hann ásakaði Shih-Min ekki, heldur gerði hann að ósta hershöfðingja í ríkinu og skömmu síðar að ríkiserfingja.

Tveim mánuðum síðar lagði Keisarinn af stóli. Þá varð Li Shih-Minn Keisari 26 ára.

Li Shih-Min er jafnan getið fyrir vizku, miskunnsemi og réttlæti. Sagt er, að hann hafi haft þann fágæta hæfileika að velja rétta menn í rétta stöðu, nota hvern eftir hæfileikum hans. Sem dæmi um réttlæti Keisarans er sagt frá því, að einu sinni fékk hann bænarskrá um að reka smjaðrara frá embættum, án þess þó að nokkur nöfn voru nefnd. Shih-Min kallaði fyrir sig áköranda og spurði, við hvern hann hefði átt. „Ef svar hátign vill komast að, hverjir þeir sem smjaðrarar í ráðuneytinu, er ráðlegast að koma með einhverja fíflalega uppástungu. Þeir, sem samþykkja hana, eru auðvitað bræðrar".

„Ég viðurkenni," svaraði Keisarinn, „að

þetta er gott ráð. En ef stjórnandi notar svona svika-aðferð við embættismenn sína, hvernig getur hann þá vænzt, að þeir séu hreinskilnir og heiðarlegir við hann? Keisarinn er uppsprettan og embættismenn ríkisins vatnið, sem streymir frá henni. Ef uppsprettan er hrein, verður straumurinn það einig. ~~þess utan~~ Auk þess er mér illa við krókaleiði. Ég vil heldur sneiða hjá því illa, en nota aðferðir, sem myndu eyðileggja þá hreinskilni, sem á að vera milli valdhafa og ráðherra hans."

Á stjórnarárum ~~hans~~ Li Po-Min's var lokið upp alger sigur á Tyrkjum, sem ~~hafði langt skeið náðuðu hvert takifari~~ neytt höfðu hvers takifari, ~~sérstaklega~~ einkum innanlands óeirðir, til þess að ráðast á landið. Eitt sinn gerði hann samning við þá, er mörgum fannst síðar hagur fyrir landið að rjúfa. En hann svaraði: „Að rjúfa eið er ódrengilegt, að ábatast á neyð annarra óréttlæti, að sigrast á óvinunum óviðbúnum er ekki riddaralegt. Ekki mun ég berjast við þá fyrr en þeir hafa ~~af fyrra bragði~~ áreitt mig."

~~Shih~~ Shih-Ming var mikill menntamaður og lét sér því annt um menntastofnanir [illegible]

20 5477

lögð á ~~fornfræðin~~ forn fræðin eða Kenningar Konfúcíusar ~~[illegible]~~. Hann kom á „mandarín" fyrirkomulaginn, sem hélzt allt til stjórnarbyltingarinnar 1911.

Hann var sívandur og reis öndverður gegn sóspillingu og óhófi; er ríkt hafði á stjórnarárum Jang-tis. Eitt sinn var einn af embættismönnum stafinn af því, að hafa þegið mútur, mikið af dýrindis silki. Þegar Shih-Huang heyrði þetta, lét hann kaupa mikið af dýrindis silki og senda honum. Alla furðaði á þessu, því að hörð refsing lá við því að þiggja mútur. En Keisarinn skýrði þetta þannig: „Ef hann hefir tilfinningar heiðarlegs manns, mun þessi gjöf valda honum meiri sársauka en ~~[illegible]~~ refsing laganna. En skammist hann sín ekki, er hann ópotki, sem refsing hefði engin áhrif á."

Á hans dögum komu fyrstu trúboðar til Kína frá Sýrlandi og reistu kirkju, sem nú er verndar hans.

Þegar Muhamed ætlaði að breiða út trú sína með sverði, ávarpaði hann þrjá voldugustu Keisara veraldarinnar og lagði hart á þeim að taka trú sína.

Þjóðskjalasafn Íslands Borgarljósasafn Reykjavíkur

þessir keisarar voru: Heraclius Rómakeisari, Khosroes Persakeisari og Tai Tsung eða ~~Shih~~ Sö Min keisari Kínverja. Sá fyrsti gaf ~~því~~ engan gaum að bréfi Múhamedz. Annar reif þar í sundur í reiði. Þá sagði arabiski sendimaðurinn við hann: „þannig mun guð rífa ríki þitt frá þér." Einungis Kínverski spekingurinn lag þar með gaumgæfni og leyfði arabanum að reisa fyrsta musteri Múhamedstrúarmanna í Kína.

Keisaradrottningin var ein hin dyggðugasta og vitrasta kona, sem sögur fara af. Hún var hinn mesti kvennasómi. Hún ~~leiddi þannig ríki~~ aðstoðaði keisaraann í eigin, ~~stórum hans, en notaði sjálfri ekki þessi gjöfum~~ ~~áður stjórnmál alveg hjá sér~~. Hennar gjarnan sakir þar vaða, sem hún hafði yfir honum vilganz. Hennst sagan hafa af mörg dæmi um ráðríkar og metorðagjarnar konur, sem ekki einungis höfðu leitt ógæfu yfir landið með því að ~~skipta sér af~~ láta á sjálfan sig stjórnmálum, heldur og eyðilagt fjölskyldur sínar með því.

Hanni

Það er afar algengt í Kína, að ganga fram hjá stórum útidyrum, sem á eru máluðir tveir víga-mannaligir herforingjar, alvopnaðir. Þeir eiga að hrada burt illa anda, þetta á rót sína að rekja til atburðar, er ko[illegible]

Shih-Min's. Hann var veikur. Á nóttunni var stöðugt barið á svefnherbergisdyr hans, svo að hann naut lítils svefns. Drottningin kallaði æðstu menn ríkisins á fund til að ræða um varnir gegn þessum ofsóknum illu andanna. Shih-Pao og Yü-Shih Ching-Te, hershöfðingjar, buðust til að vera á verði við dyrnar, alvopnaðir. Þetta dugði, illu andarnir þorðu ekki af ~~ótta~~ fásk við hinar fræga hetjur. Eftir nokkrar nætur óttaðist Shih-Min's af þetta væri ofraun fyrir þá, og ~~stakk upp á því~~ réð af tie að láta mála myndir af þeim á töflur og hengja á dyrnar. Þetta dugði; ~~þeir~~ hinir illu andar vörn ekki ~~aðgætnari~~ glögg skynsemi en þetta!

Nokkrar nætur liðu, þá er farið ~~byrja á hurðina bakdyramegin~~ drepa á dyr að bakabaki. Á ráðum drottninggar var málverk af ráðherranum Wei Cheng Tseng hengt á hurðina, og heyrðist aldrei upp frá því til illu andanna. Þessir þrír merkismenn eru Kallaðir Hliðarguðirnir, og hafa áreiðanleza notið meiri frægðar og hylli, en sögur fara af. ~~Þar~~ Til eru ~~til~~ margar sögur um Keisaraan ~~og~~ Wei Tseng ~~[illegible]~~, sem eru sá ~~[illegible]~~

herra, er hann mat mest og var mesta virðingu fyrir. Þegar Shih Min hafði setið af völdum í tíu ár, ~~snerp~~ snéri hann sér í veizlu mikilli að Wei Cheng og spurði, hvort hann ~~áliti~~ teldi betri stjórn nú eða þegar hann settist af völdum. „Hvað skrautið og glæsimennsku ~~snertir~~ hefir ~~okkur~~ farið fram. En ef ánægja almennings er mælikvarðinn, þá hefir ~~okkur~~ farið aftur," svaraði hann og bætti við: „þótt almenningur ~~lúti~~ verði undir stjórnaðgerðum í fyrstu vegna ~~skrúðsins~~, var hann ánægður vegna dyggða og hugprúðleysti yðar hátignar. Þótt friður sé nú, er fólkið leitt af tilbreytingarleysi. Yðar hátign sjálfur er breyttur. Fyrst óttaðist yðar hátign, að við myndum ekki þora að segja yður frá yfirsjónum yðar, sleppa tökum þér viðvörun ~~okkar~~ vorri með ánægju, nú hlustið þér traðlega á þær." „Þér verðið af sama allt þetta með dæmum", svaraði Keisarinn.

„Á fyrstu stjórnarárum yðar," svaraði ~~Wei Cheng~~ Wei Tseng, „launuðuð þér með stórgjöf herforingja einum, sem sýndi yðar hátign fram á, að þér ætluðuð af [illegible]

a

sem ekki verðskuldadi það. Þegar sagt var að þetta væru of mikil lam, bögðuð þjer að það væri til hvatningar til að benda á yfirsjónir yðar. Er það ekki að óttast, að vér áminnum yður ekki? Seinna nátðuð þjer fyrir ortástat ~~vegna~~ ~~astada, sem einn ráðherranum~~ eins ráðherra ~~kom með~~, ~~rangan akranda~~ rangleg Karran mann, sem var dauðadæmdur. Er það ekki að þiggja ráð með ándegju? Fyrir skömmu ~~víkur~~ þegar þjer óskuðuð að endurreisa Lo Jang-höll, sem yðar hátign ljet brenna fyrir ~~ónýtrunka~~ tóly árum, áleit einn af ráðherrum yðar skyldu sína að mæla á móti. Yðar hátign var afareiður, en þó refsuðuð þjer ekki manninum, vegna bænar minnar; ekki er hægt að segja annað, en það ~~var~~ var verið með ~~tregðu~~ tregðu gert. Það er sönnun þess að þjer takið ekki lengur ~~upptunandi~~ ~~andstæðum~~ ~~skoðunum~~ um ~~með ándegju~~ *

E með ánægju skoðunum, sem brjóta bág við yðar eigin vild.

** Keisarinn varð mjög hræddur

Eirikaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

óraka

af þessum óhreytjandi sönnunum og sagði við hirðina: „þar er hátt-legt að þekkja ekki sjálfan sig. Wei Cheng hefði jeg aldrei vitað, að jeg var breyttur."

Árið 636 dó drottningin og var harmdaudi ~~mikill~~ þorra manna. Keisarinn varð ~~yfirbugaður~~ af sorg. Fram að þessu hafði allt leikið í lyndi. En nú ~~fara~~ tóku at skyggjur ~~þá breiðast~~ yfir heimilisgleði hans. Synir hans urðu honum til mikillar sorgar. Nokkrum árum eftir frá-fall drottningar dó Wei Cheng. Keisarinn varð ~~óhuggandi af sorg~~ hætta sorgbitinn og var með naumindum hægt að sporna á móti því, að hann fylgdi sjálfur við jarðar-förina!) (Wei Tseng)

~~Við hirðina~~ notaði jeg þrjá spegla", sagði Keisarinn. „Einn var gerður úr bronzi. Hann hjálpaði mér til að laga klæði mín, ~~sögunum til að laga~~ Með hinum hjálpaði jeg mér á mörgum sviðum. Spegillinn var Wei Tseng. Hann ~~stjörnur á himinhvolfinu~~ ~~og Wei Cheng til að sýna mjer~~ ~~óhreysti mína. Nú hefi jeg mist~~ ~~einn af þeim~~

1) Keisarinn hafði alls [illegible] konur, er [illegible] fylgdu honum jarðarfarar.

~~Beste Syregilsin heisti~~.

Sitt Miz hafði oft verið veikur undanfarin ár, en sumarið 649, þegar hann fann, að skammt var eftir, fór hann með mági sínum, bróðir drottningarinnar, sem var aldavinur hans, og syni sínum, ríkiserfingjanum, til sumarhallar sinnar í Nan Shan-fjöllum og dó þar 49 ára að aldri.

Þetta tímabil var gullöld skáldskapar og listir. Þá voru uppi hin miklu skáld Li Po og Tu Fu. Á þessu tímabili þroskaðist fyrst leirvöngerð. Korea komst undir Kína. Fram á þenna dag kalla Kantonbúar sig „menn T'ang."

Næsta merka tímabilið er Sung-tímabilið (960-1126), og þá var höfuðborgin í Kaifeng. Á þessu tímabili var fyrst farið að prenta bækur ~~fyrir~~ at viðtöku alvöru. Enn eru til bækur, er prentaðar voru á 10. og 11. öld og eru mjög verðmætar.

Birkasafnasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Árið 1125 nádi Tartara-fjóðflokkur Nordur-Kína á sitt vald, og tók Keisaram til fanga. Höfuðborg peirra var Peking. Það, sem Kínverjar réðu yfir, var nú kallað Sudur-Sung, med Nanking sem höfuðborg og seinna Hanchow. Tartaran ráku þá suðar fyrir Gangtsu-fljót. Kínverjar beiddu Mongólinnmanna um hjálp gegn Tartara-fjóðflokkinum og Mongólinnmenn sigrudu Tartarana, en tóku sjálfir landid. Tímabil peirra var kennt vid Yuan undir Kublai Khan 1280.

Árið 1368 var stjórnarbylting. Vorn Mongólinnmenn þá rekinn burt, en Ming Tímabilid byrjadi 1368 og var til 1644. Árid 1644 var alvarleg uppreisn í Peking. Kínverjar beiddu Manchjúrinnmenn hjálpar. Peir veittu hjálpina, en fóru af eins og Mongólinnmenn – peir tóku landid.

Manchu-Tímabilid er frá 1644-1911, er stjórnarbyltingar-

Brautstofnar vel viti sigr. Tartara,

einn
hjálpar
yfir
landid
Peking
Nanking
Hanchow
Yuan
einn
landid
hófst
stóð
mikil
Manchu

í mem nádi landinu á sitt vald.
Árit 1911 sagði sívasti Manchu keisari af sjer, og var með byrjaði lýðveldið.

Nú er 29. ár Kínverska lýðveldisins. Kínverjar ~~miða tíma tal sitt við~~ áðall hafa ávallt miðað tímatal sitt við Keisara-ætlina sem var sat af völdum í þau og þau skiptið, en miða hana nú við stjórnarbyltingunna.

Eyðilagskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Kínverskan tunga.

Kínverskan er elsta lifandi tungumál heimsins. Saga ritmálsins á ~~nær~~ nær fimm þúsund ára óróna sögu að baki sjer. Hún er breinasta mál, sem til er, af því, að í henni er ekki eitt útlent orð. Hvert orð á Kínverskan stofn. "Blómin springa út á sinni eigin grein og greinarnar vaxa út þá sín eigin leyi; þar er engin annar frjókvistur." Hún er hafin yfir ~~málfræðis~~ orða beygingar og greinarmerki.

Í samanburði við Vesturlanda-mál, ~~sem~~ svo sem ~~Kínis~~ og t.d. enska og íslenska, hefir Kínverskan alveg sjerstök einkenni. Hún er hvorttveggja í senn; einfaldari og ~~þó~~ flóknari. Þetta virðist mótsagnarkent, en lesi fylgir nokkur skýring á því.

~~Til að byrja~~ Fyrst og fremst er mikill meiri hluti ritmálsins ~~sjer~~ einkennilegur, og óðruvísi en málið, eins

Einkaeigandi Borgarskjalasafn Reykjavíkur © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

og það er talað, svo að grein sem skrifuð er, yrði eins og „gríska", ef hún væri lesin upp fyrir ó-upplýstan almenning, sem ekki hefir lært ritmál. Mállýskur eru svo margar og mjög ólíkar, en merkin eru sameiginleg ~~fyrir alla~~ öllum, og er það án efa einn sterkasti þáttur í sameiningu þjóðarinnar; en nú er verið að gera Peiping-mállýsku eða „mandarín" (mál lærðra manna) að alþjóðarmáli.

Ritmál Kína er ~~samanstendur af~~ orðasafni (ideographic) sem er um 50,000 merki. Það er allt einsatkvæðisorð og skiptast í 240 rætur. T.d. er ☵ rót fyrir „vatn". Merkin fyrir sjó, á, stöðuvatn hafa öll sömu rótina eða uppruna, sem sýna sameiginlegt samband þeirra við vatn. Í samræmi er rót fyrir við; nafn á (undantekningarlaust) hverju tré hefir þessa rót. Af 50,000 merkjum eru um 6,000 í algengri notkun. Þú andleza afræna sem þar úthendi er að verða að

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

verða að numa svo mörg merki, sem oft og einatt gefa ekki þá minstu hugmynd um uppruna eða hljóð, er erfið, jafnvel Kínverjum sjálfum þar er líka tvent, sem eykur erfiðleikana. Í fyrsta lagi hefir hjen um bil hvert merki margskonar þýðingu, og nákvæma merkingu verður lesandinn að gizka á eftir af því í hvada samb andi þar er. T.d. „hsi" gæti þýtt „sjaldgæfur". eða „að vona"; „seng" gæti þýtt „fylki", „að skoða", „spyrja eftir" eða „hlífa". Í öðru lagi eru mörg merki, sem sameinast, og breytist þá merking hlutanna. T.d. „tien" himin, „chi" gas eða loft, en „tien-chi" saman, þýðir „veður". „Rönn" þýðir maður, en „tien-rönn" snillingur.

Þess hefir verið getið, að í Kínversku séu 50,000 merki, þessi orð eða merki eru oft kölluð „ideographs", sem þýðir bókstaflega myndir af hugtökum. Kínversk sögusögn rekur uppruna

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Þessu verður aðeins skýrt, ef menn eru ekki til.

málsins til Fú-~~Hsi~~ Sí Keisara (3000 f.K.) sem bjó til hexagramin: –

sterkur	(1) ☰	táknar himinn	; í	fjölskyldumni	faðirinn
veikur	(2) ☷	" jörðina	; í	"	móðirin
hreyfa	(3) ☳	" þrumur	; í	"	elsti sonur
úthluta	(4) ☴	" vindinn	; í	"	elsta dóttir
dimmur	(5) ☵	" vatn	; í	"	miðj(?) sonur
bjartur	(6) ☲	" eld	; í	"	" dóttir
vera kyr	(7) ☶	" fjall	; í	"	yngsti sonur
safna	(8) ☱	" dalur	; í	"	yngsta dóttir.

Þessi átta hexagrams tákna fernskonar náttúrufar og fernskonar hreyfingar eða grundvöllinn undir alt í veröldinni, hvað snertir alheimin og mannfjelagið.

Hvar sem þessum dularfullu Keisara lögum, er enginn vafi á því, að Kínverskan var fyrst myndaletur (hieróglífur) eins og á Egyptalandi og í Mexiko. T.d. er merkið, sem ~~fyrir~~ táknar mann, ~~maður~~ ~~er~~ táking ~~er~~ skepnu með eitt höfuð og tvo fætur; merkið fyrir sólina kemur frá ⊙; merkið fyrir tunglið kemur frá ☽ [hálfmánanum]. Hjer af

Landsbókasafn Íslands – Háskólabókasafn © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

er dregið nútívar merkið fyrir „skín" eða „bjartur": „ming", sem er sól og tunge til samans. Slíð forna myndaletur hefir tekið mörgum breytingum áðr en málið varð eins og það nú er. Allar þessar breytingar eru raktar í bók, er heitir „~~Hsuch~~ Svo ~~Uen~~ Uen": ~~sem~~ Er það sigild bók um Kínverska málmyndalýsingu. Kínverskt merki, eins og þau eru nú notuð, hafa ekki stafróf eins og íslenskan. Hvert merki hefir vissan fjölda af strikum, sem ~~líkjast~~ eru ekki á neinn ~~hátt~~ líkan hátt stafrófin. ~~Vegna~~ Vöntun stafrófs í Kínverskum lebri eykur ~~það~~ mjög erfiðleikana á að festa orðin í minninu. Þar sem ómögulegt er að stafa að orðunum, verður að ~~setja~~ leggja þau á minnið með því að ~~leggja~~ setja á sig, hve mörg strik ~~sjen~~ eru í orðinu, og hvernig þeim ~~sje~~ er hagað. ~~Bæði~~ ~~við~~ Einfaldasta merkið „einn" (–) hefir einungis eitt strik, ~~svo förum við upp eftir gegnum~~ ~~víðsvegar margbreytni þanað~~

leggja

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

~~[illegible]~~ en merkið fyrir orðið „armada" eða „byggð" ~~til við komum að merkinu fyrir „armada" eða „byggð", með tuttugu~~ hefir tuttugu og sex strik ~~[illegible]~~; merkið fyrir „fegurð" er tuttugu og átta strik o. s. frv.

Kúrverska er skrifuð með bursta sem gerður er úr hári ýmsra dýra, einkum hesta, úlfsins og sandkindar. Hárlagðurinn, sem er um fjórðung á lengd og mjökkar mjög í endann, er bundur á bambus eða fílabeinsskaft, átta þumlunga langt og ekki þykkara en venjuleg blýantur. Blekið sem notað er, er í hverri kínverskri kökku, sem gerð er úr nökkurskonar biki eða tjöru, sem fæst með því að brenna furutré, og er þess vegna biksvart. Þessari kökku er svo núið við sérstaklega gerða steinhellu, sem dálítið vatn hefir verið látið á og leystur upp eftir því; ~~[illegible]~~ sem síðan gerist í ~~það og það~~ hvert skipti. Burstanum er svo ~~dýfið~~ í blekið og er haldið lóðrétt þegar skrifað er, til þess að geta náð hinum

díft

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

yndislegu bugum og deplum, sem einkenna hina fögru Kínverskuritlist. Kínverjar hafa ávallt talið fagra skrift (calligraphy) meðal listagreina, og helst hún í hendur við málaralistina, sem er alls ekki talin æðri. Jafnvel á fátækum heimilum er venjulegt að sjá „scrolls" eða veggjatjöld með áletrun eftir einhverjum kínverskum leturgerðarmann, oft mörg hundruð króna virði. Gagnstætt íslenskum eða vestrænum málum er byrjað á hægri hlið blaðsins og ritað niður eftir blaðinu. Næsta lína byrjar svo vinstra megin við þá síðustu og þannig heldur það áfram gagnstætt við vestræna bókagerð. Kínverskar bækur byrja þar sem hinar vestrænu enda.

Vegna þess, hve óteljandi margar mállýskur eru í landinu og svo gagnólíkar sem um óskyldar tungur væri að ræða, hafa leiðtogar þjóðarinnar reynt að ráða

Eyðublaðasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Prentlistin.

Þat var upphaf prentlistarinnar í Kína, at letur var höggvið á stein lagðan á hann pappír, er svo var núinn með svartkrít og letrið fengið á pappírinn með þeim hætti, og einnig með notkun stiplaðr litum eða s. frv.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

bót á þessu, sem hefir verið til hindrunar sameiningu þjóðarinnar, með því að gera „mandarín" eða Peiping-mállýzku að alþjóðarmáli. ~~Hún~~ Hefir verið gerð að skyldunámsgrein í öllum skólum. Á örstuttum tíma hefir alþjóðarmálið breiðst svo út, að ~~það~~ nú er hægt að nota það alstaðar í landinu, þótt mállýzkur séu einnig notaðar.

Kínverskt málfræði er einfeldnin sjálf. Það er hvorki tala, kyn eða tíð í skilningi íslenzkrar málfræði. En hún er mállýzkuleg (ideomatic); ~~það~~ eru mörg áþreifanlegt orðatiltæki, sem verða að lærast utanbókar. Einnfremur er Kínverskan af öllum líkindum stuttara legasta mál, sem til er. Það er ~~engu líkara í mörgum tilfellum, en sænskri~~ fyrir marga hluta talið líkast sænskri-stíl. Tökum t.d.:

„Tíð blóm tíma verður velja þeirra fyrsta blóma og meira hafa málverks hugmynd, þrem

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

þeivra skorna stadi, byrja láta í vasa, þá vökvi ekki niður rennur, blóm geta enst lengur."

Á venju legri íslensku yrði þetta þannig:

"Þegar blóm eru slitin, er best að velja þau sem eru um það bil að springa út, og eru vel fallin til að vera máluð. Þrem skorna endana ádur en blómin eru látin í vasa; þá rennur enginn vökvi út, og blómin endast þá lengur.

Ritmálid er stuttordara en talmálid. En svo er eitt, sem eykur vandann ad tala: ad sérstaka áherzlu til þess ad þau skiljist. Hvad ut þessu leyti þetta snertir er enginn munur á Kínversku og t.d. ensku. En svo er annad sem gerir málid í ö-tra leyti flókinnara bædi alþýdumálid og mállýzkurnar, og þýdir ekki tónarnir. Í alþýdumálinu eru fjórir tónar (í sumum mállýzkum eru átta) og verdur hvert

hinir mismunandi tónar

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

orð að heyra undir ~~einn eða annan~~ einhvern þessara tóna; merking orðsins er ekki aðeins undir hljóðum komin, heldur og ~~líka undir~~ tónum. Sir Edmund Blackhouse hefir lýst þessum fjórum tónum á þessa leið: (1) Seimur. (2) Spyrjandi (3) undrum, skýrandi. (4) Skipandi; boðhátt ...

Jón k... sem þ... er fyr... í dag. er á tón. „... dag!" í röð... tónn. „... í dag. innar ... drívar sýnir ... verir er ha... Ameri...

Segi ~~jeg~~ ~~Jón kemur~~ t.d. með seim og blátt áfram: Jón kemur í dag, merkir þetta, að kann komi í dag. Segi jeg það í spyrjándi tón, ~~er an~~ verður merkingin: "Kemur Jón í dag?" Segi jeg það undrandi, skýrandi, verður merkingin: ~~Það er rétt!~~ "Hvað er þetta! Kemur Jón í dag!" Segi jeg það skipandi, bjóðandi, verður merkingin: "Það er satt, Jón kemur í dag!" — Úrslitalykkun raddarinnar er fjórði tónninn. Hve breytandi þessir tónar eru, sýnir eftirfarandi dæmi:

Útlendingur einn hafði verið mörg ár í Kína. Dag einn, er kann hafði vini sína frá Ameríku í bæði sinn, vildi

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

orð að heyra undir ~~einn eða annan~~ einhvern þessara tóna; merking orðsins er ekki aðeins undir hljóðinu komin, heldur ~~ýtika undir~~ tónunum. Sir Edmund Blackhouse hefir lýst þessum fjórum tónum á þessa leið: (1) Seinn. (2) Spyrjandi (3) undrun, skýrandi. (4) Skipandi, boðháttur. T. d. í setningunni: „Jón kemur í dag" ef getið blátt, sem fjórðingarlitla atriði; „í dag" er fyrsti tónninn. „Kemur Jón í dag?" Áherzla spurningarinnar er á í dag og merkir annan tón. „Hvað er þetta! Kemur Jón í dag!" Hin augsýnilega undrun í röddinni er nákvæmlega þriðji tónn. „Það er satt, Jón kemur í dag." Úrslitaáherzlu raddarinnar er fjórði tónninn. Hve áríðandi þessir tónar eru, sýnir eftirfarandi dæmi:

Útlendingur einn hafði verið mörg ár í Kína. Dag einn er hann hafði vini sína frá Ameríku í boði hjá sér, vildi

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

hann nota tækifærið, og sýna þeim, hve góður hann var í Kúverskri. Í áheyrn gesta sinna segir hann við þjónninn: „Farðu og sæktu mjer ~~þing~~ B." Þjónninn hneigði sig og fór út. Löngu seinna kemur hann aftur og segir: „Því miður eru allar hermanabúðirnar tómar, og ~~þig~~ gat hvergi fundið einn einasta hermann." Útlendingurinn varð sem fremur lostinn, en miðskilningurinn stafaði af því, að hann hafði borið „B" fram í öðrum tóni, sem þýðir „hermaður", en ekki í þeim þýðda, sem þýðir „flaska"!

Fullkomið vald yfir tónunum er ekki einungis nauðsynlegt skilningi tungumálsins, heldur ~~og er í raðbót~~ undirstaða skáldlistarinnar. ~~(basic technique of the poet's art)~~. Kúverskur kveðskapur heimtar ekki einungis rétt rím, heldur ~~en þinning~~ hljóðfegurðarlega niðurröðun tóna orðanna, sem notuð eru – svo at

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

skópnt
~~búin~~ sje ~~til~~ tón list með ordum.
ordanum einum.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur